

Klemen Senica

Japonski orientalistični diskurz v *mangi*: Dankichijeve pustolovščine

Kula, let. 1, št. 2, 2008, str. 66-69.

Čeprav Saidov *Orientalizem* (1996) Japonske ne tretira kot imperialne sile, ki bi razvila svoj orientalizem, dandanes med japonskimi intelektualci vse bolj prevladuje prepričanje o njegovem obstoju. Njegovo prisotnost je moč opaziti tako v literaturi kot slikarstvu ali glasbi (Nishihara 2000: 21). Svojo ideologijo je uspešno razširil celo v subkulturo, in sicer v *mange*. V članku bom analiziral načine reprezentacije mikronezijskih koloniziranih Drugih v avanturistični *mangi* Shimade Keizōja (1900–1973) z naslovom *Dankichijeve pustolovščine* (*Bōken Dankichi*), ki je izhajala v tridesetih letih preteklega stoletja na Japonskem. Da bi lažje razumeli značilnosti japonskega orientalizma o Mikroneziji, je potrebno na kratko predstaviti razloge za vznik japonskega kolonializma.

Sprememba političnega sistema in pojav kolonializma

Japonska je sredi devetnajstega stoletja zašla v veliko notranjepolitično krizo, ki jo je še poslabšal prihod »črnih ladij« (*kuro fune*). Njena rešitev je vodila v korenite politične, družbene in ekonomske spremembe, ki so na dolgi rok vplivale na celotno Jugovzhodno Azijo in celo širše. V boju med ideologijama avtarkije ter krepitve stikov z Zahodom in sledenja njegovi poti je namreč zmagala slednja. Nagel gospodarski razvoj Japonske je porodil težnje po krepitvi njenega vojaškega udejstvovanja. Priključitvam Hokkaida (1869), Tajvana (1895) in Koreje (1910) je v zori prve svetovne vojne sledila še zasedba Mikronezije.¹ Japonska samozavest se je z uspešnimi vojaškimi osvajanjem nenehno krepila in dežela je v odnosu do svojih sosed postajala vedno bolj podobna ostalim imperialnim velesilam (Nishihara 2000: 20).

Začetne uspehe japonske vojske so pozdravili celo ponekod po svetu, saj je predvsem po zmagi nad Rusijo (1905) med podjarmljenimi ljudstvi širom sveta vzniknilo upanje, da je napočilo obdobje zatona kolonializma. Vendar se je upanje v drugačnost japonskega imperija kmalu pokazalo za neutemeljeno, saj so »osvobojeni« v

japonskih kolonijah kmalu na lastni koži ugotovili, da se metode uradnikov iz dežele Yamato² ne razlikujejo od evropskih, nasprotno, ponekod so bile še bolj rigorozne. Ideologi japonskega kolonializma so namreč precej dobro poznali načine upravljanja svojih predhodnikov, saj so v obdobju *Meiji* (1868–1912) vladajoče elite pospešeno kopirale tako zahodnjaške tehnologije kot ideologije (Tierney 2005: 152).

Vendar japonski intelektualci niso samo kopirali tujih ideologij, ampak so razvijali tudi lastne. Z njimi so dokazovali japonsko superiornost v primerjavi z ostalimi Azijci. Tako se je pojavil poseben diskurz o Nan'yō,³ imenovan *nanshinron*, ki je opravičeval japonsko vojaško ekspanzijo na jug. Tam naj bi namreč živela »primitivna« in »zaostala« ljudstva, zato naj bi imela Japonska pravico zavzeti njihova ozemlja ter jim tako omogočiti preskok v »civiliziran« svet. Ta ideologija ni ostala znana le ozkemu krogu posvečencev – tedanji *zeitgeist* se je uspešno realiziral tudi v *mangah*.

Dankichi in njegove pustolovščine

Čeprav je vodilni japonski literarni zgodovinar Kawamura Minato (1994) ambivalentnost opredelil kot temeljno značilnost japonskega kolonialnega diskurza do mikronezijskih staroselcev,⁴ je v *mangi* z naslovom *Dankichijeve pustolovščine* ni moč opaziti. Njen avtor Shimada Keizō jo je ustvarjal med letoma 1933 in 1939 ter jo objavljaval v tržno uspešni mladinski reviji *Shōnen kurabu* (*Mladinski klub*). Z njo je ponovno obudil zanimanje za Mikronezijo, ki je bilo sicer izrazito v zadnjem desetletju devetnajstega stoletja, a je po letu 1920 praktično usahnilo, ko se je pozornost javnosti preselila na azijsko celino.

Osrednji lik zgodbe je mladenič Dankichi, ki se nekega dne odpravi s čolnom na morje in loveč ribe, zaspi.⁵

² Starodavno, domače ime za Japonsko.

³ Termin, ki je označeval široko območje od Tajvana do Mikronezije.

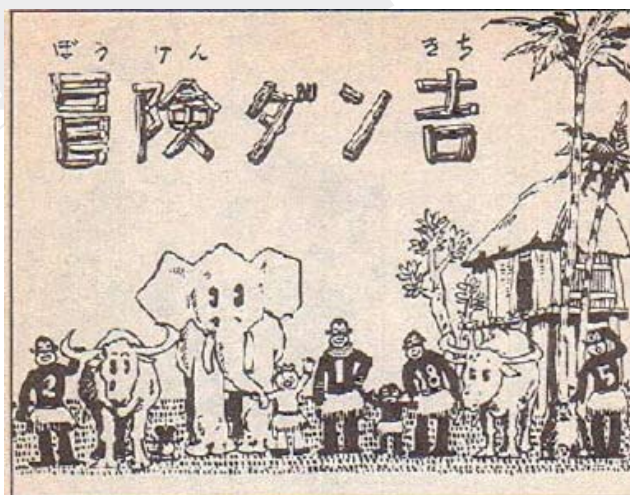
⁴ Po mnenju Ohnuki-Tierneyeve (1990: 146) je ambivalenten odnos do tujcev zaznamoval celotno japonsko zgodovino. Podobno razmišlja tudi Nishihara (2000: 24).

⁵ Mogoče je, da je Shimada navdih za svoj lik deloma črpal iz

¹ Otočje sestavljajo otoki, ki so danes večinoma razdeljeni med države Palao, Marshallove otoke in Mikronezijo. Japonski kolonialistični diskurz je območju nadel ime Nanyō Guntō.

Morje ga naplavi na oddaljen tropski otok, kjer se prebudi sredi bujnih palm in »divjakov«. Otok poimenuje *Banjintō* (Otok barbarov). S pomočjo svoje iznajdljive in zveste miši naglo postane kralj »kanibalov«, ki naseljuje otok. Shimada je osrednji lik vedno upodobil s čevlji in ročno uro, nanjo ni pozabil na še tako majhni upodobitvi, verjetno v želji, da bralci ne bi pozabili na njegovo poreklo, dasiravno je bil običajno oblečen enako kot »kanibali«, in sicer v krilo iz palminega listja. Kawamura (1993: 110) ob tem poudarja, da mu je bila s tem omogočena kontrola nad časom, le-to pa mu je zagotavljalo avtoriteto med domačini.

V svoji maniri kolonialista *par excellence* je Dankichi domačine, ki jih je generalizirajoče poimenoval kar s posmehljivim izrazom »črnuhi«, v želji po njihovi individualizaciji sprva poimenoval po sadežih ali drevesih (na primer Banana, Betel...), a je sistem kmalu modificiral, saj so bili zanj vsi enaki, zato si ni mogel zapomniti njihovih imen. Začel jih je označevati s številkami, ki jih je zapisoval kar na njihove prsi. »Divjake« je kultiviral in jih popeljal v skrivnosti in pridobitve sodobne kapitalistične družbe; ustanovil je šolo, bolnišnico, pošto, vojsko in druge institucije, značilne za »razviti« svet. Čeprav se je na otoku znašel povsem naključno, je njegov obisk postal *mission civilisatrice*. Dankichi je v tej *mangi* prikazan kot nekakšen posrednik znanja, saj »podložnim rasam ni bilo dano, da bi vedele, kaj je zanje dobro« (Said 1996: 54). Docela si je prisvojil pravico do upravljanja nad otokom, ki ga je uredil po lastnih željah, in s tem postal nekakšen gospodar Usode. Avtor ga torej ne predstavlja kot običajnega človeka, ampak kot izrazito večvredno bitje.

Prizor iz *Dankichijū*

življenjske zgodbe Morija Kobena (1898–1945), japonskega trgovca, ki je od leta 1892 do svoje smrti leta 1945 živel na otoku Chuuku (Kawamura 1993: 109).

Neznanje kot vzrok diskriminacije

Zavoljo pomanjkanja pristnih informacij o krajih, kjer se je dogajala »njegova« dogodivščina, je Shimada v zgodbo vpletel izkrivljeno favno pokrajine, in sicer leve, slone, žirafe, kamele, krokodile in druge živali, ki jih je za svoje potrebe »uvozil« iz Afrike, Indije, Nove Gvineje ter od drugod. S tem je strip približal ciljni publikli – najstnikom,⁶ ki so bili po entuziazmu nad njim precej podobni Zahodnjakom, navdušenim nad *Tarzanom* (1912) in *Knjigo o Džungli* (1894). Tako je oskrboval javni diskurz s podatki o Mikroneziji ter (so)oblikoval javno mnenje in predsodke o njej. Do srede dvajsetega stoletja so *mange* služile kot glavni vir informacij v procesu neformalnega učenja japonskih najstnikov (Griffiths 2007: 3), zato je popačenje dejstev opisovanim staroselcem napravilo ogromno škode, ker je med bralci le še bolj utrdilo že obstoječe predsodke o njih. Čeprav so v istem obdobju izhajale še nekatere druge *mange*, ki so se dogajale na daljnih južnih otočjih in so bile namenjene isti ciljni skupini (na primer *Midori no mujintō*...), je po mnenju Kawamure (1993: 107) le težko najti katero, ki bi tako pristno predstavljala takratne negativne stereotipe Japoncev o njihovih prebivalcih, kot je to uspelo *Dankichijū*. Čeprav kraj dogajanja ni nikoli eksplicitno določen, precej spominja na Mikronezijo in avtor je po vojni v nekem intervjuju priznal, da vse skupaj ni bilo naključje, ampak je bila podobnost hotena. V tistem času je bil japonski javni diskurz usmerjen v kolonije, predvsem bolj oddaljene, »eksotične«, in Shimada je zgolj izkoristil tržno nišo.

Sovražni govor

Kawamura (1993: 108) v zagovor avtorja meni, da načini reprezentacije danes Shimado res prikazujejo kot privrženca rasne diskriminacije,⁷ vendar naj bi imele žaljivke v času nastanka stripa drugačno konotacijo, saj se je zavest o netoleriranju sovražnega govora izoblikovala šele v zadnjih desetletjih (Leskošek 2005: 82). Kljub temu način prezentacije Drugega dokazuje takratno visoko stopnjo družbene tolerance do diskriminacije drugačnih (Kawamura 1993: 108).⁸ Uporaba besed, kot so

⁶ Revija *Shōnen kurabu* je bila namenjena fantom med osmim in šestnajstim letom starosti, vendar so uredniki k njenem branju spodbujali tudi dekleta (Griffiths 2007: 4).

⁷ Ne smemo prezreti, da je na Japonskem izreden uspeh doživela ideja socialnega darvinizma.

⁸ Da je bil odnos do sovražnega govora med obema svetovni- ma vojnoma precej toleranten, dokazuje tudi *manga* z naslovom *Norakuro*, v kateri so Kitajci prikazani kot prašiči. Izhajala je v približno istem obdobju, med letoma 1931 in 1941.

»kanibali«, »divjaki«, »primitivci«, ni neproblematična, saj je sovražni govor sredstvo, »ki ustvarja realnost, ki oblikuje sovražne mentalitete, in ki ustvarja podlago za vse druge oblike sovražnosti« (Leskošek 2005: 81). S svojim delom je Shimada (so)ustvarjal predsodke o koloniziranem Drugem in pri mladih bralcih vzbujal občutek njihove lastne večvrednosti, ker so pripadali večinski »civilizirani« skupini (Kawamura 1993: 111).

Pri tem v *Dankichiju* najbolj pretrese lahkotnost dehumanizacije staroselcev (Dvorak 2005), kar njihovo oštevilčenje, ki asociira na žigovanje ljudi v nemških koncentracijskih taboriščih, zagotovo je. Njegova brezčutnost je še posebej strašljiva, če vemo, da je glavni junak mladenič. Če sprejmemo Griffithsovo (2007: 2) tezo, da se vrednote odraslih odražajo v načinih vzgoje njihovih potomcev, potem je bila takratna japonska družba docela brezbrizna do koloniziranih in osredotočena zgolj na lastno dobrobit. Za doseg svojega cilja jih je bila pripravljena celo popolnoma razčlovečiti, saj je takšno skupino najlažje ekonomsko izkoriščati (Leskošek 2005: 94).

Zaključek

V *Dankichiju* gre za prikaz razmerja med »civiliziranim« in »neciviliziranim« svetom, v katerem je slednji že vnaprej obsojen na neuspeh. Kot je razvidno iz opisanega, je *Dankichi* resnično kompendij orientalističnih mehanizmov drugačenja, in sicer homogenizacije, pasivizacije, instrumentalizacije, metonimizacije, stereotipizacije koloniziranega Drugega, ki so bili značilni za evropske kolonializme (Jeffs 2005: 306-8). Prav tako kot njegovi evropski predhodniki je služil realizaciji fantazij, ki so bile v metropoli zaradi kopice razlogov neuresničljive (Kawamura 1993: 108-9). Zatorej menim, da lahko pritrdimo tezi iz uvoda tega članka o obstoju japonskega orientalizma. Le-ta seveda ni bil popolna kopija zahodnjaških, ampak je razvil lastne specifične.⁹ Prav tako japonski orientalizem ni enovit koncept, nasprotno, podobe Kitajske, Koreje, Tajvana in ostalih kolonij so se med seboj precej razlikovale.¹⁰ Podobe koloniziranih Drugih tudi niso bile konstantne, ampak so bile časovno pogojene, še včeraj oboževano ljudstvo je lahko danes postalo največji sovražnik imperija (primerjaj Kleeman 2003: 28-9).

⁹ V nasprotju z evropskimi orientalizmi, kjer je bil v ospredju motiv ženske, se v *Dankichiju* ženske in otroci pojavijo le izjemoma.

¹⁰ Tako se je v obdobju *Taishō* (1912–1926) razvil poseben diskurz o Kitajski, imenovan *shinashumi*, ki prav tako kot orientalizem vključuje elemente romanticizma, eksotizma in erotike (Nishihara 2000: 22–3).

Dankichi je torej nekakšna »realistična fikcija«, ki krute metode japonskega kolonialnega sistema oplemeniti s favno malone celega sveta. Današnjemu bralcu omogoča razumeti duhovno stanje japonskega imperija v štiridesetih letih preteklega stoletja. Stripi vedno odsevajo strukture vsakodnevnega življenja ljudi v času njihovega nastanka in kulturnega okolja, kjer so nastali (Kawamura 1993: 108; Dekleva 2002: 439). Tudi Said (2007: 18) zagovarja preučevanje rasnih zatiranj, vojn in človekovih pravic s hkratnim preučevanjem književnosti in drugih tekstov.

Avtorji vsebino stripov često prilagajajo željam in nazorom občinstva, zato z njihovo analizo pravzaprav razčlenjujemo odnos do opisovanih skupnosti oziroma narodov (Phillipps 2001). Kljub temu ne smemo prezreti, da je odnos dialektičen, saj tudi pisci sooblikujejo trende in interese bralcev. Priljubljenost *Dankichija* lahko primerjamo s priljubljenostjo nasilnih filmov, ki gledalcu omogočajo identificiranje z močnimi junaki. Ker so v stvarnem življenju šibki, tako realizirajo svoje sadistične fantazije, ki jih morajo v realnem življenju nenehno zatirati. Hkrati »si potrjujejo stereotipe, ki jim dajejo notranjo strukturo in oporo« (Dekleva 2002: 437).

Nasilje v stripih ni samo sebi namen, ampak nam želi nekaj sporočiti, in sicer o življenjskem položaju nasilneža (Dekleva 2002: 465). Je torej japonska mladina med obema vojnama ideološko nasilje vladajoče vojaške elite kanalizirala s pomočjo *mang*, kot so to počeli njihovi stari starši s pomočjo podobe treh opic, ki nič ne slišijo, ne govorijo in ne vidijo (Ohnuki-Tierney 1990: 135)?

Citirane reference

Dekleva, Bojan

2002 'Nasilje v stripih štirih generacij.' Spletni vir: <<http://www.zzsp.org/revija/2002/02-4-430-466.pdf>>, 30. 11. 2008.

Dvorak, Gregory

2005 'Man/Making' Home: Breaking through the Concrete of Kwajalein Atoll. Spletni vir: <http://rspas.anu.edu.au/grc/publications/pdfs/Dvorak_2005.pdf>, 30. 3. 2007.

Griffiths, Owen

2007 'Militarizing Japan: Patriotism, Profit, and Children's Print Media, 1894–1925.' Spletni vir: <<http://www.japanfocus.org/products/details/2528>>, 2. 12. 2008.

Jeffs, Nikolai

2005 'Edward W. Said: Zavzetost za svet.' V: *Oblasti povedati resnico*. Edward W. Said, av. Ljubljana: Založba /*cf. Str. 283-319.

Kawamura, Minato

1993 'Taisyū orientalizumu to Ajia ninshiki [Popularni orientalizem in spoznavanje Azije]. V: *Bunka no naka no syōkuminchi*. Minato Kawamura in Shinobu Ōe, ur. Tokio: Iwanami Shoten. Str. 107-36.

Kawamura, Minato

1994 *Nanyō, Karafuto no nihon bungaku* [Japonska literatura o Nanyō in Karafutu]. Tokio: Chikuma shobō.

Kleeman, Faye Yuan

2003 *Under an Imperial Sun: Japanese Colonial Literature of Taiwan and the South*. Hawai'i: University of Hawai'i Press.

Leskošek, Vesna

2005 'Sovražni govor kot dejanje nasilja.' V: *Mi in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Vesna Leskošek, ur. Ljubljana: Mirovni inštitut. Str. 81-95.

Nishihara, Daisuke

2000 'China as Japan's Orient: »Shinashumi« writings and paintings in the Taishō period.' V: *Colonizer and colonized: volume 2 of the proceedings of the XVth Congress of the International Comparative Literature Association »Literature as Cultural Memory«*, Leiden 16–22 August 1997. Theo d'Haen in Patricia Krüs, ur. Amsterdam, Atlanta: Rodopi. Str. 19-26.

Ohnuki-Tierney, Emiko

1990 'The Monkey as Self in Japanese Culture.' V: *Culture Through Time: Anthropological Approaches*. Emiko Ohnuki-Tierney, ur. Stanford: Stanford University Press. Str. 128-53.

Phillipps, Susanne

2001 'Images of Asia in Japanese Best-selling *Manga*.' Spletni vir: <<http://www.japanesestudies.org.uk/ICAS2/Phillipps.pdf>>, 29. 3. 2007.

Said, Edward Wadie

1996 *Orientalizem: Zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: ISH Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

2007 'Pogovor o orientalizmu.' V: *Zbornik postkolonialnih študij*. Nikolai Jeffs, ur. Ljubljana: Krtina. Str. 9-35.

Tierney, Robert

2005 'The Colonial Eyeglasses of Nakajima Atsushi.' *Japan Review*, 17: 149–96. Spletni vir: <<http://shinku.nichibun.ac.jp/jpub/pdf/jr/IJ1705.pdf>>, 25. 5. 2005

Datum prejema prispevka v uredništvo: 20. 8. 2008